5: Brepols FO12 Mongo

Juin 1930 — Tome II, N° 1.

CONGO

Revue générale de la Colonie belge
Onzième année

Algemeen tijdschrift van de Belgische Kolonie
Elfde jaargang

ET

BULLETIN DE LA SOCIETE BELGE D'ETUDES COLONIALES (XXXVIIme année)

Directeurs : Éd. De Jonghe

SOMMAIRE :

L. LOTAR . . . . *Souvenirs de l'Uélé* 1
J. SCHWETZ . . . . *Un voyage d'étude dans la région du Lac Kivu* 9
Directeur de laboratoire au Congo belge.

MÉLANGES : Essai de commercialisation : La question du Transsibérien, p. 41. — Égyptien et autochtone : Le journal indigène des Indigènes du Congo belge pendant cinq ans, p. 41. — Questions scientifiques : Annales des sciences coloniales, p. 50.

ASSOCIATION POUR LE PERFECTIONNEMENT DU MATERIEL COLONIAL

I. L'aviation marchande au Congo belge et la Sabena Belgique-Congo, par le Colonel de réserve J. Gentges, administrateur-délégué de la Sabena, p. 51. — 1. Transports et communications. — Les tarifs des transports dans la Colonie, p. 74. — 2. Conservation des bois exposés à l'air, par M. Paul Rabaey, p. 75.

BULLETIN DE L'OFFICE COLONIAL

Commerce : Statistique commerciale de l'exercice 1928, p. 79. — Importations. Statistique des produits exportés du Congo belge pendant l'année 1928, p. 81. — Importations. Statistique des marchandises importées au Congo belge pendant l'année 1928, p. 92. — Province Orientale. District de Stanleyville, p. 108. — Territoire de Paulisville, deuxième semestre 1928, p. 113. — District du Kasai. Territoire d'Elisabethville, p. 115. Accroissement industriel de Leopoldville. Territoire de Bukavu. Liste des établissements industriels et agricoles, p. 125. — Informations, p. 126. — Annexe, p. 136.

Le numéro : 10 francs

[title page]

Editeur :
GOEMAERE, IMPRIMEUR DU ROI
Rue de la Limite, 41, Bruxelles

HET FAMILIEHOOFD BIJ DE NKUNDO NEGERS.

De familie is bij de negers in patriarchalen stijl opgebouwd. Zoodat de vader heer en meester is, niet alleen over zijne kinderen, maar ook over al zijn vrouwen. Het recht evenwel over zijne dochters en dochters-kinderen ontnapte hem, doordien hij ze verkocht.

Alle voorname dingen worden door hem behandeld en afgedaan. Zoo bijvoorbeeld om slecht van de voornaamste te spreken, als een zijner zonen, kleinzonen.... aan een vrouw moest geholpen worden, dan was het aan hem te beslissen of de tijd daar was ja of neen. 't Was bij die over die zaak onderhandelde en ten slot over den aankoop dier vrouw beslote. Schoot een zijner kinderen of kindskinderen.... één dier, dan werd het bij hem gebracht, de verdeeling werd volgens hem en onder zijn oogen gedaan. Had een zijner kinderen moeilijkheden met zijn vrouw, de zaak werd door hem geoordeeld. Liep er één der vrouwen van zijn kinderen weg, hij ging te opzoeken, als de zaak van ernstigen aard was. Als hij niet vermocht de zaak bij te leggen, was het aan hem om te beslissen of het geld terug moest gezocht of de zaak door de wapens moest beslist worden.

Tot zijn lengsten ouderdom, niettegenstaande ziekten en kwaaltaden, bleef hij de eenige heer en meester en er werd niets verhandeld zonder zijn voorkennis en goedkeuring. Men eerde en achte hem tot zijn laatste ademhaling.

Opvolgingsrecht.

Het opvolgingsrecht, met betrekking tot het patriarchaal vaderschap in onze geschiedenis gebeurt, schuilt veer veel. Hier was het niet — en leden noch niet de oudste zoon, zelfs meerderjarig, die in aanmerking genomen werd. Bij den dood der vaders gingen deze volle rechten over op zijn broeder. De kin-

deren — zoo vrouwelijke als mannelijke — van den overleden broeder, al waren zij zelfs ouder in jaren, noemden hem vader en bewezen hem tevens alle eer aan den titel van vader verbonden. Al hun geschillen en zaken van aangelegenheid werden bij hem gebracht en door hem vereffend. Bij zijn dood gingen de rechten van familie-bestuur weer over op zijn jongeren broeder en zoo voort tot al de broeders overleden waren. Bij den dood van den laatsten gingen alle rechten over, niet op den oudsten, tweeden of derden broeder, maar op den oudsten zoon van hun zuster, « lona wa nkana ». Voorbeeld :

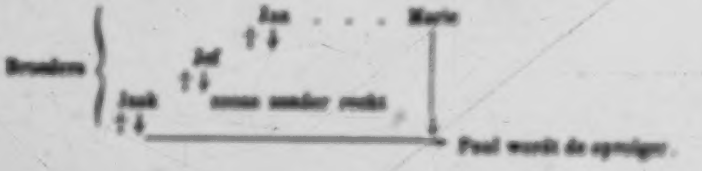

Of als er meerdere zusters waren, gingen de rechten over op den oudsten zoon dier zusters, bijvoorbeeld :

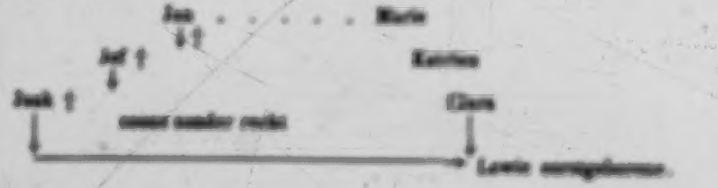

en werd gewigtig de vader en 't opperhoofd der familie, bij den dood der drie broeders.

Om in die zonderlinge gewoonte klaar te zien, dienen er eenige verklaringen gegeven. Het gebruik hier ten lande is dat de vrouw verkocht wordt, geen enkele ontzondte in vroegere dagen aan den algemeenen regel. Met dat geld kocht of liever moest de vader of broeder der vrouw zich een andere vrouw koopen. Deze vrouw behoorde evenwel aan de verkochte dochter of zuster toe, die te hare « nkila », goed of eigendom noemde. De kinderen uit deze nkila geboren noemden haar : ta'e'ntoto — vrouwelijke vader. Zoo zij selve mannelijke kinderen ter wereld brachte, gingen de rechten hunner moeder op hen over en de kinderen

van de nkila hunner moeder noemden hen vader. Volgens onze opvatting waren zij enkel neven. Dat geld zelfs al was de vrouw zoo niet betaald geworden; 't was voldoende dat men een « ntanga » een pand ter bewijs van verdere betaling gegeven had. 't Was ook niet noodig dat haar vader of broeder haar aan den man gebracht had, en er geld voor getrokken had, een ander lid van de familie voldeed. Zij was door hare familie verkocht en als dusdanig, waar het geld dan ook gebleven was of wie dan ook het getrokken had — had zij hare rechten in de familie en daar deze zich in stand hield door den verkoop van de kinderen van het vrouwelijk geslacht, beschouwde men de mannelijke kinderen uit hen geboren als de meesters, de rechthebbenden, de vaders. Op denn regel was geen uitzondering, daar viel niet aan te tornen en niemand had er ooit aan gedacht den rechthebbende zijn plaats te betwisten of aanspraak te maken op zijne rechten. Een enkel feit van dien aard is mij slechts ter ooren gekomen, bij den overtocht namelijk van den Ruki, toen de jongere broeder zijn ouderen om 't leven gebracht hebben om zijn plaats in te kunnen nemen. Bij nou een gat in de pruow zijns broeders gemaakt hebben zoodat zij zonk toen zij in 't midden van den stroom gekomen was. De zaak op zich zelf beschouwd lijkt eene onmogelijkheid; ook beschouw ik ze als een legende, toonij een ongeluk zoo gebeurd gewoon zijn dat men verkeerd of opzettelijk slechts uitgelegd heeft.

De rechthebbende, hoea wa nkasa — meiers neen, hoe nog een kind zijn, toch noemde men hem vader en eenieder bewees hem een stuk de eer van het vaderschap. Dat was zoo de onverbrekbare wet, niet alleen voor den eigenaamen vader van het gebracht — boloi —; maar ook voor den vader van elke familie afzonderlijk.

Nkila.

Nkila noemt men de vrouw, die gekocht wordt met het geld dat vader of broeder ontvangen heeft voor zijn dochter of zuster bij hare uithuwelijking. In wezenlijkheid is zij echter slechts de nkila — goed of eigendom — van de verkochte vrouw. Nkila ekam, mijn eigendom, noemt deze haar. Bijvoorbeeld : Jan ver-

koopt zijn dochter Marie aan Klaas en koopt met het ontvangen geld een andere vrouw, Trees. Deze laatste nu is de nkita, het eigendom van Marie :

Of'wel vader Jan dood zijnde, verkocht Piet zijn zuster Marie aan Klaas en koopt met het geld Trees :

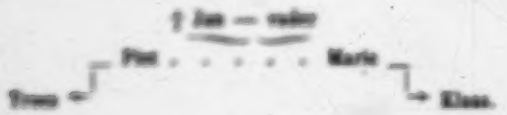

Praktisch gesproken profiteerde Marie bitter weinig van haar Nkita. Zij had wel zekere rechten op haar nkita : zoo, deze behoorde haar als haar moederen, hielp haar in zieke en drukke arbeid... Ongelukkig voor haar wat zij van den eenen kant won verloor zij weer langs den anderen kant, doordien zij zelf ook de nkita was van een andere vrouw en gevolglijk dezelfde verplichtingen jegens deze te vervullen had, welke haar eigen nkita haar schuldig was. Bijvoorbeeld :

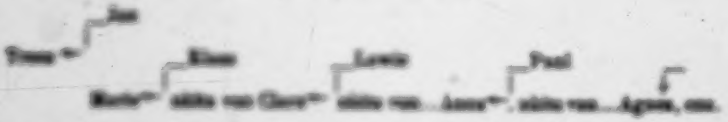

Jan dus verkocht Marie aan Klaas om Trees te koopen; Klaas evenwel om Marie te kunnen koopen verkocht weer zijn zuster Clara aan Lowie; Lowie verschaffte zich het noodige geld om Clara te koopen, met zijn zuster Anna aan den man te brengen. Zoo werd dan Trees de Nkita van Marie, Marie de Nkita van Clara, Clara van Anna, Anna van Agnes... Kortom iedere vrouw had hare nkita en was op weinige uitzonderingen na de nkita van een andere vrouw. Ik zeg : op weinige uitzonderingen na, zoo bijvoorbeeld was de vrouw niet de nkita van een andere vrouw, als haar man haar gekocht had met zijn eigen gewonnen geld. Praktisch gesproken veranderde dit weinig de zaak; ook

niet als de nkita eener vrouw sterf; 't was alleen een verlies van den aankooper of eigenaar der vrouw.

Rechten der manneliike kinderen wegens de nkita hunner moeder.

Wij hebben reeds gezien dat het opvolgingsrecht en het vaderschap op de manneliike kinderen van de moeder overging omdat deze verkocht geworden was, geld in de familie gebracht had of liever omdat zij er een nkita had, een soort waarborg voor het geld dat men voor haar getrokken had. Een ander recht bracht het nkita-schap hen mee, namelijk de vrouwelijke kinderen uit moeders-nkita geboren behoorden hen toe; zij konden ze verkoopen en zich andere vrouwen aanschaffen met het geld. Zij konden ze evenwel niet huwen, daar het hun zichten waren en de gewoonte zich verzet tegen elk familie-huwelijk. De jongens konden nochtans de nkita hunner moeder tot vrouw nemen, daar de negers geen gedacht van affiniteit of aangetrouwd verwantschap hebben. De manneliike kinderen dan waren de bezitters der vrouwelijke kinderen die de nkita hunner moeder ter wereld bracht :

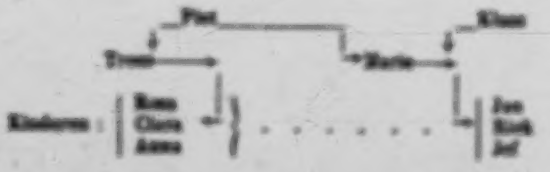

Deze drie meisjes, kinderen van nkita Trees, hooren toe aan de drie zusters van Marie. Als Marie maar een jongen had, dan had Piet het recht de twee andere meisjes in geld om te zetten en met dit geld andere vrouwen te koopen 't zij voor zich zelf, 't zij voor zijn jongeren broeder; maar als zij vrouwelijke kinderen ter wereld brachten, hoorden de helft ervan toe aan Marie's zoon.

Als de nkita geen kinderen van 't vrouwelijk geslacht ter wereld bracht, konden de jongens van Marie wel hun toevlucht nemen tot den man der nkita van hunne moeder, namelijk hun oom, nyangubika. Had deze evenwel geen fortuin, geen geld,

geen vrouwen, geen te verkoopen meisjes... of slechts vrouwen, waarop anderen konden aanspraak maken en waarvoor rechten hadden, dan waren zij ontzettend, arme duivels in de maatschappij en kostte het hun lange jaren arbeid en een hoop opmerkerij van oude palabers, oude wijvenkwestiën, om aan eene vrouw te komen. En dan nog lukte het hun niet altijd : hun jeugd zelf was hen hier tot vijand en beroofde hen gestadig van het weinige dat zij te dien einde gespaard hadden. De middelen om geld : lassen, mennen, arm- en voetbanden te vergaren, waren uiterst gering. Werklieden of dienstboden konden de zwarten niet en als één van die misdeelden zich aanbood bij één door het fortuin beter bedeelde om voor hem een bosch af te kappen om een maniokveld aan te leggen, of om hem een huis te bouwen : stroui en riet te dien einde in het bosch te halen, dan vroeg de aangeboren luiheid van den neger lange maanden om dien arbeid te volvoeren en tot loon kreeg de werkman slechts eenige bakonga's (kopere arm- of beenbanden) die hij al lang in schuld was bij den eigenaar, om te veel gemeenzaamheid voor de één of andere zijner vrouwen betoond te hebben. Het gevolg hiervan was dat vele jongelingen zonder vrouw bleven en dat degenen die door het lot begunstigd werden, 't is te zeggen, vele kinderen van 't vrouwelijk geslacht in hun familie hadden, ieder verschillende vrouwen hadden. Ik stip dit aan als een eerste oorzaak van de veelwijverij. De vrouw had betrekkelijk een hooge geldelijke waarde en vertegenwoordigde een kapitaal. Bestond dus niet dat iemand zijn dochter of zuster aan een ander voor niet gaf, gelijk het ten eenemt ook niet bestaat dat een heer zijn koe of paard voor niet zal geven aan een armen duivel.

Als de vader of broeder zijn dochter, uit de uhita van zijn dochter of zuster gekeven, verkocht, — recht dat het algemeen gebruik hem gaf en hetgeen dan gewoonlijk ook gebeurde, daar de kinderen van 't vrouwelijk geslacht meer jong verkocht werden en de jongens, de rechthebbende of eigenaars, alsdan nog meer jong waren — gebeurde dit om een vrouw bij te koopen. De rechten der kinderen verplaatsten zich dan als volgt :

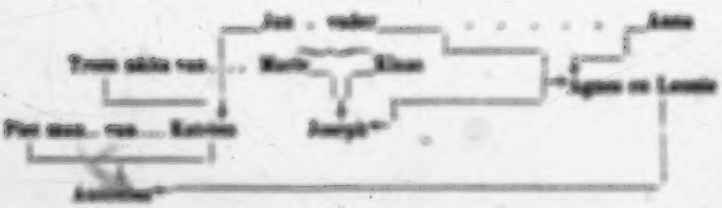

Jan, de vader, doet Katrien de skita van zijn dochter Marie te verkoopen, werd de schuldenaar van *Jozef*, de zoon van Marie en tevens zijn eigen kleinzoon; en van den anderen kant werd hij de schuldenaar van Antoine, zijn anderen kleinzoon, door denen moeder Katrien te verkoopen.

De gekochte Anna was dan de skita van Katrien en de quasi-skita van Marie. Beider zoons, *Jozef* en Antoine kwamen dus in gedrang wegens Anna, skita beider moeders. Als Anna twee dochters baarde, gelijk ik opgegeven heb, was het *gevaar* eenvoudig : de eerste dochter hoorde *Jozef* toe en de tweede aan Antoine. Bracht zij evenwel maar een dochter ter wereld, dan hoorde deze toe aan *Jozef* en Antoine mocht toekijken. Indien vader Jan geen kinderen van 't vrouwelijk geslacht met Anna won, dan was de zaak voor beiden uiterst ernstig en zou grootvader of oom geen geld bezat, niet meerdere vrouwen had, waarmee hij dochters won, bleef hen niet over dan bij zijn dood de skita van hun moeder tot vrouw te nemen. Vandaar dat het meermalen gebeurde dat jonge mannen met oude vrouwen trouwden en al was er dan doorgaans geen kroost meer op kinderen, die vrouwen waren dan toch nog altijd goed om den pot te koken en 't weinige werk te verrichten dat een negerhuishouden vraagt.

Ik wil niet verder uitweiden over de verkeerings methode der vrouwen, over de rechten over de vrouwen, die het skita-systeem medebrengt. 't Zou ons te ver leiden; overigens niet alleen het leven, maar ook het verleden en de toekomst zijn er mee gemoeid; zoudat men negers moet zijn en in die zaken opgegroeid om er klaar in te zien.... en dan nog brengen zij tal van pale-bers (twistgesprekken) mee, die voortduurend de familiën en de dorpen bevroeren.

Oorzaak der skita ?

De verkoop der vrouwen met een het verlies van hare vrijheid, moest haar natuurlijk in geweldigen opstand brengen. Een bevigen strijd heeft het wellicht den man gekost de vrouw te doen berusten in haar lot. Een compensatie of vergoeding moest haar gegeven worden en heel zeker vindt het skita-systeme daarin zijn oorsprong. 't Was ten minste een gedeeltelijke vergoeding dewelken men de vrouw gaf : het gaf haar rechten over hare skita, over de kinderen die uit deze geboren worden; meer nog gaf het haar eigen kinderen rechten die nergens ter wereld en wellicht bij geen enkel volk bestaan : Zij worden de neefdoren, de vaders der familie hunner moeder. Ongelukkig, praktisch beschouwd genoot de vrouw hiller weinig van de gift die men haar deed : zij bleef wat zij was, slaaf van het geld, slaaf van den man. Zelfs hare kinderen, die het skitaschap een groote voordeelen bezorgden in hare familie, bracht hen in eene valsche situatie, daardoor het hen bevuilde in het huis van hun eigen vader van al de voordeelen, die zij hen aanbracht in het vaderhuis hunner moeder. 't Was enkel de ouden, en goed bedeelden die in werkelijkheid uit het skita-systeme hun voordeel trokken en ervan genoten :

1) Het ontlasten hen ten eersten van alle zorg wegens hunne dochters, die zij nog kind zijnde verkochten en als deren laief, groot geworden zijnde, zich beklaagden over het onrecht hen aangedaan, konden zij hen antwoorden : maar lieve dochter, ik heb u geen ongelijk aangedaan; hier in mijn eigen huis, in de vrouw die ik met uw geld gekocht heb; zij hoort u immers toe en de kinderen die ik met haar win, zijn uwe kinderen; gij zijt en hun vader en hunne moeder, zoo zullen zij u noemen : ta'ennin (vrouwelijk vader) en in die hoedanigheid zullen zij u eeren en dienen; de jongens zullen tevens de kinderen zijn zeer kinderen en de meisjes zullen verkocht worden om ons zoodi de gelegenheid te geven om zich een vrouw aan te kopen.

2) Het ontslaag hen voor een groot deel van alle zorg om een vrouw voor hunne zonen te zoeken en het ontzegde aan deren het recht aanspraak te maken op de vrouwen die vader bezat.

Als de zoon vader plaagde om een vrouw, kon hij hem wandelen zenden en hem zeggen : maar jongen je hebt de zkita uwer moeder; de kinderen (meisjes) die uit haar geboren worden zijn voor u. Wij zullen ze verkoopen en met het geld zullen wij u een vrouw koopen.... De meesten evenwel van die meisjes werden door den vader met een andere vrouw omgezet, daar zijn zoon alsdan nog klein was. Al de vrouwen dan kwamen bijna in den harem van vader te recht alvorens aan den zoon over te gaan... Zoodat bij één van rekening het zkita-systême enkel de wulpsheid en de grilligheid van den ouden neger ten goede kwam en hem geheel en gansch meester maakte van de vrouw. Zonen, dochters, vrouwen en kinderen waren daarentegen de gefopten en de slachtoffers van het zkita-schap.

H. BREPOELS, m. s. c.